

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

וחומר בנפשנו לומר אפילו הלויתיו ממוני והגיעה שנת השמיטה אמרה תורה להשמיט בין המלוה, שלא לגזול ושלט לחמוס משלו לכ"ש שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון.¹

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול עמוד מא' הערה ג' כותב שלמדנו מדברי החינוך ג' מטרות נעלות במצוה זו, א, לחנך את עצמנו במידת הנדיבות ועין טובה, ב, להשיג מקור של שפע ע"י בטחון בה', ג' למנוע תופעות של גזל ותאוה. **עוד מביא בשם התומים** (סימן סז' ס"ק א') שהוסיף שע"י מצוה זו ידע האדם שלה' הארץ ומלוואה ואין זו מדרכי השלמות לאסוף דברים גשמיים, ולא יאמר אלוקינו למעשי ידינו, הוא היקום והרכוש, כי אז אין כסף נחשב כלום ולא יועיל הון ביום עברה.

מצות המלוה לומר משמט אני אם זה לעיכובא להפקיע החוב, ובמחלוקת היראים הראשונים.

הרמב"ם כתב בהלכה א', "מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנאמר שמוט כל בעל משה ידו וכו".² **בדרך אמונה** שם ס"ק א' דהיינו שלא יתבע ואם מחזיר לו יאמר משמט אני כדלקמן הלכה כח'. ובציון ההלכה ס"ק א' כתב, כן משמע מלשון רבינו דהמצוה מקיים אף אם אין תובעו כלל ואין אומר משמט אני דאל"כ הוה ליה להביא כאן הדין דלקמן הלכה כח' ומכאן משמע ג"כ דרבינו לא סבירא ליה כשיטת היראים דלקמן".

עוד כתב שם בס"ק ה', "ודעת היראים דחוב שעברה עליו שביעית אין רשאי הלוה לעכבו אלא ע"פ המלוה שכל זמן שלא השמיטו מלוה חייב לפרוע אלא הלוה מזמין את המלוה לדין ובי"ד יחייבו למלוה לומר משמט אני ואם אין רוצה יכפוהו בי"ד וכו' אבל רוב הראשונים חולקין ע"ז וסבירא להו שהחוב נשמט מאליו בין אם המלוה רוצה ובין אם אינו רוצה וכו".

לענ"ד יש לעיין אם אפשר לדייק גם מלשון הרמב"ם בהלכה כח' שכתב "כל המחזיר חוב שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו וצריך לומר למחזיר משמט אני וכבר נפטרת ממני אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממנו וכו". מדוע לא נקט שיאמר ללווה, מהו הלשון למחזיר, אלא יתכן שכוונת הרמב"ם שהרי נפקע החוב לגמרי גם בלא אמירת המלוה משמט אני, וממילא אין כאן

של שטת כספים שנאמר שמוט כל בעל משה ידו, ואילו החינוך מצוה תעז' כתב "לעזוב החובות בשנת השמיטה, ועל זה נאמר ואלו אשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ונכפלה האזהרה בזאת המצוה שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו.

עוד הביא שהעירו בלשון החינוך שהזכיר תחילה את הפסוק המאוחר ואיחר את המוקדם, שהרי הפסוק ואלו אשר יהיה לך את אחיך תשמט נכתב מאוחר, וקודם לזה נאמר וזה דבר השמיטה, ומה שייך לומר ונכפלה האזהרה דכתיב וזה דבר השמיטה, הרי זה נכתב קודם.

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים¹

1.....	הלכה א.
1.....	טעם מצות שמיטת כספים.
1.....	מצות המלוה לומר משמט אני אם זה לעיכובא להפקיע החוב, ובמחלוקת היראים ושאר הראשונים.
2.....	עיונים בשיטת היראים שהחוב נפקע באמירת המלוה משמט אני.
3.....	אמירת משמט אני במקום מטונף.
4.....	אמירת משמט אני בשבת.
4.....	לדעת היראים לומר משמט אני כשזה יותר מחומש.
4.....	כשכחו המלוה והלוה מהשביעית לגמרי אם כשבא לפרוע הלוה, צריך המלוה לומר משמט אני.
4.....	אם נשים וקטנים חייבים במצות עשה דשמיטת כספים.
5.....	מה נכלל בכלל הלוואה ששביעית משמטת.
5.....	מלוה שתובע חוב שנשמט אחרי שביעית, שעובר על לאו דלא יגוש אם עובר גם על העשה דשמוט.
6.....	כששליח תובע החוב שלא כדין על מה עוברים.
7.....	הטעם שאין מלקות על לאו דלא יגוש.
7.....	ברכה על מצות שמיטת כספים.
8.....	תובע חוב פחות משהו פרוטה.
9.....	נגישה מהנכרי.
9.....	המיעוט שממעטים בכפילות הפסוק "את רעהו ואת אחיו", ומה צריך פסוק למעט גוי, תיפוק משום לא תחנם.

הלכה א.²

טעם מצות שמיטת כספים.

הרמב"ם כתב "מצות עשה להשמיט המצוה בשביעית שנאמר שמוט כל בעל משה ידו".

החינוך במצוה תעז' כתב "ושמיטת כספים ג"כ אחר אותו הטעם (של שמיטת קרקע) נמשך ללמד נפשנו במידות המעולות מדת הנדיבות ועין טובה ונקבע בלבבנו הבטחון הגדול בה' ברוך הוא ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל".

עוד הוסיף החינוך "וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נישא קל

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגיליון [במייל-036164702A@gmail.com](mailto:036164702A@gmail.com)

² הלכה א' והלכה כח לכאורה קשורים זה בזה, ויש דברים שחוזרים על עצמם בשני המקומות. ועיין שם עוד בענין האם יש מקור לאמירת משמט אני, ובאופן שגובה החוב בלי אמירת משמט אני האם הוא גזילה. ונפק"מ לחוזרים בתשובה שגבו מעות שלא כדין, ועין בזה עוד בהלכה כח.

יש אריכות באחרונים בביאור דעת היראים שהיו מצוה להשמיט ואי לאו אין החוב פוקע, ולא הארכנו בזה.

³ הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק א' הערה א' עמוד לט' מביא שהרמב"ם ועוד שהזכירו את הפסוק למצות עשה

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר

רמב"ם פרק ט' הלכה א.

בדרך אמונה בהלכה א' בביאור ההלכה בד"ה מצות עשה להשמיט דן אם נשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, ומביא את הגמרא בגיטין יח' ע"א דאמרינן כתובה מאימתי משמטת מבואר דחוב של נשים משמט אך יש לומר דהיינו משום הלא תעשה אבל העשה באמת אינו באשה, אך העיר שלפי דעת היראים דאין החוב נשמט מאילו אלא א"כ אמר לו משמט אני א"כ כיון דאשה אינה מצוה במצות עשה לומר משמט אני איך החוב שלה נשמט. וכן העיר דיש לעיין לגבי קטנים שאין עליהן לא מצות עשה ולא מצות לא תעשה למה משמט החוב שלהן הרי אין מצווין להשמיט ולמה ישמיט.

וכתב דבשלמא לשאר הראשונים דסברי דממילא משמט יש לומר דאפקעתא דמלכא הוא על כל החובות שבשנת השביעית ואין נפק"מ אם המלוה בר חיובא בהמצוה או לא, דהמצוה הוא על השנה ולא על הגברא, אע"ג דיש גם על הגברא מצוה שיאמר משמט אני, אבל אין ההשמטה תלוי בזה, וע"ש ראיתו, אבל לשיטת היראים צ"ע.

וכתב דשמא מודה היראים שאסור להמלוה לתבוע אע"ג דהחוב אין נשמט עד שיקראו לבי"ד שיאמר לו משמט אני, מיהו אסור להמלוה לתבוע דכתיב לא יגוש.

ואף קטנים חייבים בחינוך האיסורים ואף דלא שייך אצל קטנים לומר משמט אני דלאו בני מחילה נינהו, אפשר דכיון שחז"ל חייבום בחינוך יכולים לומר משמט אני וצ"ע.

והביא שאפשר דטעמו של היראים דס"ל שאם החוב פקע מצד עצמו מה שייך לומר משמט אני אחר שכבר אין חוב, אולם האריך שכבר הקשו על היראים מכמה מקומות שצריך לומר כמו בשמיטת קרקעות שמצוה להפקיר אע"ג שהוא הפקר מעצמו וכן מעוד מקומות ע"ש, ואולי ס"ל שיש לחלק דבמקום שיש מעשה לעשות שייך מצוה לומר שמקבל עליו לעשות מה שצריך כגון בהשמטת קרקע שהקרקע שלו אלא שצריך ליתן להכנס לשדה שלו ושיפתח השערים כשירצו להיכנס ולכן צריך שיאמר שמפקיר הקרקע ויתנהג בה כהפקר ויתן לכולם להיכנס בה וללקוט הפירות וכן בשאר מקומות שמצינו שצריך לומר בפיו. אבל בחוב בשביעית שאין שום דבר שצריך לעשות, וכיון שכבר פקע החוב לגמרי מה הענין לומר משמט אני, וגם לא שייך שלא יתבענו שאם יתבענו הוא גזלן שאין לו כבר שום ענין אתו ולכן אם נימא שפקע החוב לא שייך כלל לומר משמט אני וזה הכריחו שהחוב לא פקע מעצמו. ואפילו לפי מה שכתב בדעת היראים שיש איסור לתבעו אפילו לפני שאמר משמט אני, מ"מ לא נראה לו לומר דמה דצריך לומר משמט אני הוא שמקבל עליו שלא לתבעו כיון שגם אם יתבענו לא יועיל כלום שלא יוכל לגבות כלל והרי הוא כתובע אדם מן השוק

לוה, אלא סתם אדם שבא להחזיר מעות על הלואה שהיתה פעם וכעת הוא כבר אינו לוה.

עוד ראיה נלענ"ד להביא מלקמן הלכה ד' דהחוב נפקע בלא אמירת המלוה משמט אני ודלא כהיראים, דהרמב"ם שם כתב "אין שביעית משמטת אלא בסופה וכו' וכשתשקע החמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב". לכאורה איך אבד החוב כשנכנס ליל ראש השנה של שמינית, הא לפי היראים צריך המלוה לומר משמט אני כדי שיפקע החוב, וכאן מבואר שאף בלי אמירת משמט אני, אבד החוב. לכאורה זה דלא כהיראים. (וכן **מצאתי בשיעורי תורה להגאון ר' שריאל רוזנברג שליט"א** על שביעית עמוד קסח שהוכיח כן).⁴

ענין עוד בספר שמיטת כספים כהלכתה פרק א' להגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א אות יד' טו' במחלוקת היראים ושאר הראשונים.

עיונים בשיטת היראים שהחוב נפקע באמירת המלוה משמט אני.

במנחת שלמה עמוד רע"ו מביא את היראים שהחוב אינו נפקע מעצמו אלא המלוה מצוה לשומטו. והעיר מהמשנה בפרק י' משנה ח' שמשמע שרק כשבא הלוה לפרוע החוב צריך המלוה לומר לו משמט אני, כי גם בלא אמירת המלוה משמט אני כבר נפקע החוב ואילו לפי היראים מסתבר שהמלוה צריך לומר מיד משמט אני גם אם הלוה לא מגיע להחזיר החוב, כי יש מצוה למלוה לילך ללוה לומר לו משמט אני כדי לקיים המצוה של שמיטת כספים שהרי בלא אמירתו משמט אני, לא הושמט החוב.

במנחת שלמה על משניות שביעית במילואים סימן ח' אות ג' עמוד שפ"ט' גם עומד על שיטת היראים דכל זמן שלא אמר המלוה משמט אני לא נשמט החוב רק יש עליו איסור לא יגוש הלוה, לדידיה קשה איך מועיל תנאי דעל מנת שלא תשמטני בשביעית הא אין זה כמתנה על דבר שבממון אלא הוה מילתא דאיסורא, ונראה דאיסור לא יגוש ענינו חסרון בעלות על החוב שהמלוה אין לו בעלות על החוב לענין תביעה וכיון שכן הרי זה חשיב שפיר דבר שבממון ותנאו קיים דמתנה שלא תיפקע בעלותו גם לענין זכות תביעה.

באילת השחר בגיטין במהדורה החדשה עמוד שצ"ז מביא את שיטת היראים דאין החוב נפקע מעצמו אלא מצוה שיאמר משמט אני ואז משמט, ולדבריו יקשה מה שייך על מנת שלא תשמטני בשביעית, דהא לא חל בין כך שמיטה רק אם יבוא לשלם ומה שייך להתנות דאז לא יגיד משמט אני וצע"ק.

או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר. וצ"ב מה כוונתו, האם כוונתו כאן כדברי היראים שתלוי באמירת המלוה משמט אני כשבא הלוה לפרוע החוב, וצ"ע לזה בשיעורי תורה שם בסוגריים.

⁴ הרמב"ם בפירוש המשניות על שביעית פרק י' סוף משנה ג' כתב בתוך דבריו "א"כ כבר התבאר לך שהשמטת כספים אנו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

והביא שהגר"ש רוזובסקי זצוק"ל בשיעוריו על מכות ג' ע"ב
עמוד קסד' הקשה על היראים דבגיטין לו' ב' מקשיני היאך תיקנו
שמיטת כספים בזמן הזה לעקור דבר מן התורה ופירש רש"י דהלוה
נעשה גזלן על פיהם, וקשה שהרי לדעת היראים המלוה אומר
משמט אני ובוזה הוא מוחל את החוב ואיזה עקירה יש כאן. (דמה
שחייבוהו לומר משמט אני אין זה עקירה אלא מצוה דרבנן, וע"ש
מה שתירץ).

אמנם לפי היסוד לעיל דכשאומר משמט אני אין זה מחילה על
החוב אלא התורה מפקעת את החוב, א"כ בזמן הזה התורה לא
הפקיעה את החוב יש כאן עקירה, דמן התורה החוב לא נפקע
והלוה גוזל שאינו משלם.

וכתב לדון אי מהני לעשות שליח על אמירת משמט אני, דאם הוא
חלות דידיה וכמו מחילה דעלמא, יש לומר דמהני בזה שליחות, והוי
כשליחות קנינים, אבל אי נימא דאין אמירתו פועלת אלא בעזיבתו
התורה מפקעת את החוב יש לומר דלא שייך בזה שליחות, דאין
כאן מסירת כח כשליחות קנינים, ולא שייך בזה שליחות מעשה
דאין כאן שום עשייה, וגם דהוי כמילי דלא מימסרן לשליח.

עוד כתב לדון דיש לעיין אם מהני שיאמר משמט אני לאחר ל',
ולכאורה אי נימא דהוי מדין מחילה, יש לומר דלא מהני מחילה
אחר ל' משום דכלתה קנינו, וכמו בקנין לאחר ל' דאמרין כלתה
קנינו, אבל לפי היסוד לעיל דאין זה חלות דידיה יש לומר דמהני,
דאין זה עשייה לאחר ל', דאמירת משמט אני שהוא עזיבת החוב
שפיר קיימת בעוד ל' ואז חל דין השמיטה.

עוד כתב לדון, אם מהני חזרה תוך כדי דיבור לומר שאינו משמט,
דאי נימא דהוי מחילה בפשוטו מהני ביה חזרה תוך כדי דיבור כמו
בשאר חלויות, אבל לפי היסוד לעיל, שהוא רק עוזב את החוב
והתורה מפקיעתו, א"כ אין זה חלות דידיה ויש לומר דלא מהני ביה
חזרה תוך כדי דיבור.

עוד הביא לדון, דיש סוברים שאם מחילה כהקנאה, לא מהני בעל
כרחו, (עיין מחנה אפרים הל' זכיה מהפקר סימן יא', שער המשפט
סוס"י כב' וההפלאה כתובות נ"ג) לפי"ז אם אמירת משמט אני הוי
כמחילה, לא מהני בעל כרחו, אבל אי אינו אלא עזיבת החוב
ואפקעתא דמלכא הוא יש לומר דשפיר מהני אף בעל כרחו.

עיין עוד באהלי שביעית שם עמוד כא' מה שהאריך הגאון
ר' משה זאב איתן שליט"א בדעת היראים בתמיהות ובישוב
הדברים.

אמירת משמט אני במקום מטונף.

בספר בית מתתיהו ח"ב עמוד ס' מביא מה שדן בספר
טהרת התורה להגר"ס ערלנגר ח"ב עמוד שעה' אם מותר לומר
משמט אני לך במקום מטונף לפי היראים שהוי מצות עשה.

על חנם, ואף שהתורה אסרה כאן התביעה מ"מ לא מסתבר
שהמשמט אני הכוונה שאני מקבל שלא אתבענו כיון שאין בזה
מעשה לעשות ועדיין צ"ע.

וסיים הדרך אמונה בביאור ההלכה, שמשלשון הרמב"ם בהלכה א'
שכתב מצות עשה להשמיט וכו' והנתבע חוב וכו' מוכח דלא סבירא
ליה כהיראים וגם בלי תביעה מקיים המצות תעשה, וכן ממה
שכתב הרשב"א בתשובה סימן יח' דאין מברכין על מצוה זו לפי
שאין בה מעשה מוכח דלא כהיראים דלפי דבריו הרי המעשה
שאומר משמט אני ולמה אין מברכין ע"ז.

במועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצז' מביא ששאל **לרבינו הגר"ח**
קניבסקי זצוק"ל לסוברים ששמיטת כספים הוי אפקעתא דמלכא
אם מקיים מצות עשה במה שאין תובע, והשיב, כן.

בשיח התורה ח"א עמוד שנב' מביא ששאל **לרבינו הגר"ח**
קניבסקי זצוק"ל, בדרך אמונה בביאור ההלכה רפ"ט משביעית
דן דהשמיטת כספים הוי מצות עשה שהזמן גרמא לדעת היראים
דהשמיטת כספים הוי מצוה על המלוה לשמט. ויל"ד ע"פ מש"כ
תוס' קידושין כט. לענין מילה דל"ח מצות עשה שהזמן גרמא כיון
שמיום השמיני אין הפסק לחיוב, והכא נמי אם לא שימט החוב
בשביעית רמיא עליה המצוה לעולם. והשיב, אחר זמנה פקע החוב
ואין מה לגבות ול"ש מצוה.⁵

בקיצור דיני שביעית (חלופסקי עמוד רי') מביא ששאל **לרבינו**
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, נתקשיתי לשיטת היראים דצריך לומר
משמט אני א"כ היאך מהני פרוזבול הרי זה עקירת דבר מן התורה
בקום ועשה וגם שהגמרא שם בדף לו' ב' הקשתה כנ"ל ותירצה דזה
עקירה בשב ואל תעשה אף צ"ב דהרי להיראים זה קו"ע דצ"ל
משמט אני, וצ"ע היאך מהני ענין פרוזבול. והשיב, מסקנת הגמ'
ביבמות דמגדר מילתא יש כח ביד חכמים אפילו קום ועשה.

באהלי שביעית גליון 45 עמוד יב' הביאו מהגאון ר' ישראל
אדלשטיין שליט"א שהביא את דעת היראים דבשמיטת כספים
אין החוב נפקע מאליו אלא מצוה על המלוה לומר משמט אני ובוזה
נשמט החוב, וכתב שבפשוטו היה מקום לומר שאמירת משמט
אני עניינו כמחילה, אכן יש לעיין בזה דאינו לשון מחילה, ומי
שיאמר לחבירו בשאר השנים משמט אני, לא הוי מחילה, וא"כ
איך מועיל להשמיט החוב, אלא צריך לומר דגם ליראים אין
הכוונה שהמלוה הוא מפקיע את החוב, אלא התורה היא
שמפקיעה את החוב, ורק הפקעת החוב תליא באמירתו, דכשאומר
משמט אני (שעוזב את החוב) אז הפקיעה התורה את החוב.

ולפי"ז הוסיף שאפשר דאם יאמר שמוחל על החוב לא קיים בזה
את המצוה, דהמצוה היא שהשביעית תשמיט את החוב, דע"י
שאומר משמט אני התורה מפקעת החוב, אבל אם מחל על החוב
אין בכלל שמוט, ונהי דלא ביטל מצוה כיון שאין כאן חוב, מ"מ
קיום מצוה ג"כ אין כאן.

⁵ צ"ע מה התשובה, הרי לפי היראים כל זמן שלא אמר משמט אני נשאר
החוב ויכול לגבות.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

מחומש בנכסיו, והלא אמרו בכתובות דף נ' א' דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש בנכסיו, והשיב בודאי חייב שמצותו בכך.

כששכחו המלוה והלוה מהשביעית לגמרי אם כשבא לפרוע הלוה, צריך המלוה לומר משמט אני.

בדרך אמונה לקמן בהלכה כח' בד"ה משמיט אני הביא תשובת רבינו אביגדור ששביעית משמטת אע"פ שלא אמר לו משמט אני, ורק אם מביא לו לשלם צריך שיאמר משמט אני אבל יכול שלא להביא לו כלל והשביעית משמטת מאליו דאפקעתא דמלכא הוא. וכתב בביאור ההלכה שם להסתפק אם כל זה דוקא אם הוה ידע שהשביעית משמטת ולא הביא את החוב משום ששביעית משמטת דאז צריך לומר משמט אני דבזה שאין תובעו הוה ליה כאומר משמט אני, אבל אם הלווה והמלוה שכחו לגמרי ענין שביעית ועבר עליהן שביעית ואח"כ נזכר הלוה ורוצה להביא לו מעותיו אז המלווה חייב לומר משמט אני, או דלמא גם זה כבר השמיטה השביעית ואין צריך להביא וגם אין המלוה צריך לומר משמט אני שכבר הושמט מאליו.

והא דתנן שאם עבר על החוב שביעית והביא לו צריך לומר משמט אני, זה כשהביא לו בתורת פרעון החוב אז מצוה שיאמר לו משמט אני, אבל אם בשעה שצריך לשמט לא ידע כלל מדין שביעית כבר השמיט מאליו ואח"כ כשמחזיר אין כאן חוב כלל ואין צריך לומר משמט אני.

אלא הביא שמתוך הראיה של המרדכי בשם רבינו אביגדור מודתנן נולד לו בכור בעדרו מצוה להקדישו אע"ג דאי לא מקדיש ליה נמי קדוש משמע קצת דאע"ג שכבר השמיט החוב לגמרי מ"מ מצות לומר משמט אני, מ"מ אין ענין בזה שיביא לו כספו ויאמר לו משמט אני ורק אם מביא אז צריך לומר משמט אני ודלא כהיראים דאין משמט עד שיביא המעות ויאמר לו משמט אני.

לפי"ז סיים אותן אנשים שלו מפורקי עול והמלוה שכחו לתבעו אין צריך כלל להודיעו ולא להביא לו את המעות שכבר פקע חיובו דרוב הראשונים חולקים על היראים.

אם נשים וקטנים חייבים במצות עשה דשמיטת כספים.

בדרך אמונה בהלכה א' בביאור ההלכה בד"ה מצות עשה להשמיט דן אם נשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, ומביא את הגמרא בגיטין יח' ע"א דאמרין כתובה מאימתי משמטת מבואר דחוב של נשים משמט אך יש לומר דהיינו משום הלא תעשה אבל העשה באמת אינו באשה, אך העיר שלפי דעת היראים דאין החוב נשמט מאליו אלא א"כ אמר לו משמט אני א"כ כיון דאשה אינה מצוה במצות עשה לומר משמט אני איך החוב שלה נשמט. וכן העיר דיש לעיין לגבי קטנים שאין עליהן לא מצות עשה ולא מצות לא תעשה למה משמט החוב שלהן הרי אין מצווין להשמיט ולמה ישמיט. והובא לעיל מה שרצה לבאר בזה לפי

וכתב בבית מתתיהו לומר ע"י דברי הגר"ש רוזובסקי עמ"ס מכות אות קסג' דגם להיראים שצ"ל משמט אני לא הוה מצות עשה למקום אלא מצוה לחבירו והוא בע"ד ותובע במצוה זו, א"כ יש לומר דשרי לומר משמט אני במקום מטונף, שבמצוה לחבירו אין צריך כוונה ושרי. ומאידך הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שכתב לו דאין לומר משמט אני במקום מטונף, וכנראה דסבר כהסוברים ששמיטת כספים הוה מצות עשה למקום. **עכת"ד.** ויש לעיין לפי החולקים על היראים וסוברים ששביעית משמטת מאליו והוה אפקעתא דמלכא ורק כשהלוה בא לפרוע חובו צריך המלוה לומר לו משמט אני, אם יכול לומר כן במקום מטונף, דהוה רק גילוי מילתא בעלמא או דהוה טפי מגילוי מילתא. ויש לדון ע"פ מה דהביא בדרך אמונה בביאור ההלכה ראייה מבכור שצריך לומר עליו קדוש אפילו שהוא קדוש מרחם, הרי שיש איזה ענין שיאמר בפיו, ולכן סבר שאין לומר כן במום מטונף. ולפי"ז אף לחולקים על היראים יהי' אסור לומר כן.

במועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצו' מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, אם יכול לומר משמט אני ע"י ארבע אמות של מת או קבר או שהוה לועג לרש, והשיב, לא. ובהערה הביא לעיין בספרו בית מתתיהו ח"ב סימן ס"ה אות ו.

באהלי שביעית גליון 41 הביאו את מה ששאלו לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אם מותר לדעת היראים לומר משמט אני במקום מטונף או בתוך ד' אמות של מת ומה שהשיב שלא לומר, ובהערה שם ביארו שסברת מרן זצוק"ל דחשיב מצוה שאין לאומרו במקום מטונף. וכן יש חשש של לועג לרש. והעירו שהשואל שם שאל רק לפי היראים, ולכאורה לפי מה שצייד רבינו בביאור ההלכה בפרק ט' משמיטה ויובל הלכה כח' בדעת המרדכי דאף דס"ל דהחוב נשמט מאליו מ"מ מצוה שיאמר משמט אני, א"כ לפי"ז גם לשיטת החולקים יהי' אסור לאומרו במקום מטונף ובתוך ד' אמות של מת.

אמירת משמט אני בשבת.

באהלי שביעית גליון 41 הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל לדעת היראים דאין חוב שעברה עליו שביעית נשמט אלא כשיאמר המלוה משמט אני, האם מותר למלוה לומר משמט אני בשבת. והשיב, זה מותר דדיבור לאו מלאכה הוא. ובהערה שם האריכו לבאר שזה תלוי בנידון שכתב בתורה לשמה סימן ע"ג לדון אם שרי למחול חוב ממון בשבת או לא, והספק בזה אם הוא דומה למקח וממכר שאסור, וע"ש באריכות.

לדעת היראים לומר משמט אני כשזה יותר מחומש.

באהלי שביעית גליון 41 הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל לדעת היראים דאין החוב נשמט מאליו עד שיאמר המלוה משמט אני, ולדעתו מצוה המלווה על זה ובי"ד שבארץ ישראל כופין אותו ע"ז, מאי טעמא מחוייב לשמט חובו היכא שהוא יותר

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

אלול תשפ"ב
גליון 79

דמלכא הרי כל החובות נפקעים אף של קטנים שאינם בני מצוה, וע"ש בהערות.

הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א בספרו שמיטת כספים כהלכתה פרק ד' כתב, נשים מוזהרות על הלאו דלא יגוש כאנשים ולכן אסור להן לתבוע את החובות שחייבים להן, אותם שהגיע זמנם קודם כלות שנת השמיטה.

ויש מי שסובר דאין הנשים מחויבות במצות שמוט, אמנם לדעת רוב הפוסקים נשים מוזהרות בין על הלאו ובין על העשה, ולכן אף בא הלוה מעצמו לפרוע להן לאחר השמיטה חייבות הן לומר לו משמטת אני את החוב ואינך צריך לפרוע, אלא שאם יאמר להן הלוה אעפ"כ יהיו רשאות לקבלם.

עוד כתב, נשים שהלוו מממון של בעליהן דנים את החוב לבעליהן והם נחשבים המלוים לכל דבר.

עוד כתב שם באות י', קטן שיש לו אב והלוה מעות לאחרים נחלקו האחרונים אם שמיטה משמטת חובותיהם או לא. (ויש לעיין אם רוצה הלוה לשלם להם אם יש בזה משום ספינת להו איסורא בידיה וצ"ע בזה).

מה נכלל בכלל הלוואה ששביעית משמטת.

בדרך אמונה ס"ק ב' כתב שאין נפק"מ אם הלווה מעות או הלווה אוכלין כגון ביצים להחזיר ביצים וכה"ג או חפצים כל שאינן חוזרין בעין מקרי הלוואה ושביעית משמט. אבל הלווהו חפצים שחוזרין בעין אין שביעית משמטתה. עכ"ד.

ויש לזכור שיש הרבה דברים שהם בכלל הלוואה, כי מצוי שעושים פרוזבול בערב ראש השנה, ואח"כ באים שכנים ומלווים כל מיני מוצרים ברגע האחרון וזה אחרי שכבר עשו פרוזבול שאז הפרוזבול לא הולך ע"ז, ונמצא שהשביעית תשמט זאת אח"כ כשיגיע ר"ה של שמינית, ואם יקבל המוצרים בחזרה מהשכנים, עובר על איסור, כי הרי לא חייבים לו כלום ששביעית משמטת. רק יכול לומר להם שנותן בתורת מתנה שלא על דעת להחזיר, ואז אין כאן הלוואה, ויהי' רשאי לקבל בחזרה מהשכנים גם בתור מתנה. ויכול להיות שזה יהי' הלוואה ויאמר להם על מנת שתחזירו אחרי ראש השנה שאז שוב אין השביעית משמטת, כי לא הגיע עדיין זמן הפרעון לפני הזמן ששביעית משמטת. או שיעשה פרוזבול חדש שיאמר בפני ג' אנשים שיכתבו לו פרוזבול.

ויש לדון באופן שהמלוה קיבל תוספת יו"ט של ראש השנה של שמינית ועדיין שביעית לא משמטת, ועתה בא שכן ללוות איזה משהו, האם רשאי לומר בפני ג' שיכתבו לו פרוזבול כי אצלו זה כבר יו"ט, והאם רשאי לומר לו שיחזיר לו את הלוואה אחרי ראש השנה שזה לשון הלוואה שאסור לומר ביו"ט, ואי"ה נאריך בזה בהלכה ד' בל"נ.

הראשונים ששביעית זה אפקעתא דמלכא שהתורה הפקיעה את כל החובות של השנה הזו ואין זה דין על הגברא.

במועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצו' מביא ששאל לרבינו הגר"ח **קניבסקי זצוק"ל** על מה שכתב בדרך אמונה פ"ט משמיטה ויובל ה"א בביאור ההלכה לה' לדעת היראים שצריך לומר משמט אני, מדאמרינן בגיטין ל"ז יתומין אין צריכים פרוזבול בל"ה קטנים אינן בני מצוה ואין מוזהרים בלא יגוש, ולכאורה מוכח בגמרא סנהדרין נ"ה דמעשה קטן בעבירה מיקרי תקלה והוכיחו האחרונים שקטן מוזהר בלאין, והוא הדין בלא יגוש. והשיב, שמעתי ממרן החזו"ן שאין כוונת הגמרא בסנהדרין שיש לקטן איסור רק שיש בו הענין שעבירה מטמטמת.

בשיח התורה ח"א עמוד שנב' מביא ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, בדרך אמונה בביאור ההלכה רפ"ט משביעית הקשה למה קטנים צריכים לעשות פרוזבול אי הוי רק מצוה. לכאורה יש לומר פשוט דאח"כ בשיעבור עליהם אפילו בקטנותם אם יגדלו לא יוכלו לגבות, ויהיה עליהם המ"ע משום דזה חוב שעברה עליו פעם שביעית ומשו"ה עושים פרוזבול, והשיב, שביעית אין משמטת אלא בסופה ואם לא חייבין (לשמט) אין משמיט.

בהערות למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על גיטין עמוד קמד' מביא בשם **התומים** (סימן ס"ז ס"ק כה') שהבין ששמיטת כספים לא הוה אפקעתא דמלכא אלא שהגברא יש עליו מצות עשה לשמוט (ולא שצריך לומר משמט אלא רק כשיש דין על הגברא), ומקשה א"כ איך בכלל ישמט חוב של יתומים הא אין להם מצות עשה ואפילו קטן אוכל נבילות אין בידו מצווין להפרישו, וא"כ למה שישמט, ולכן לומד פשט שאפילו אם היתומים גדלו כשהגיעה שמיטה, מ"מ כיו דבשעת ההלוואה היו קטנים מועיל ע"ז ר"ד ובי"ד אביהם של יתומין וכאילו כתבו פרוזבול. אולם המנחת חינוך מצוה תע"ז סובר ששמיטת כספים הוה אפקעתא דמלכא ולכן גם חוב של חרש שוטה וקטן משמט.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק ב' אות א' כתב, הכל חייבים במצוה זו, בין אנשים בין נשים. אע"פ שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, אין מצוה זו נחשבת למצות עשה שהזמן גרמא לפי שהיא נוהגת אחר שביעית לעולם, שכל זמן שהלוה בא לפרוע חובו צריך המלוה לומר לו משמט אני וכו'. ובהערה הביא את התוספתא שכותבים לאשה פרוזבול על נכסי בעלה, ומעוד ראיות, ועוד הביא שהרמב"ם בספר המצוות מצות עשה קמא' מצות שמיטת כספים לא הזכיר במצוה זו שהנשים פטורות בה כדרכו לציין בכל אותן המצוות שהנשים פטורות בהן. ע"ש עוד.

עוד כתב בפרק ז' אות קפה', קטנים שיש להם מעות, כגון שקיבלום בירושה או בשכר פעולה והלווים לאחרים ועברה שמיטה, יש הסוברים שאין החוב נשמט, שאין התורה משמטת אלא את חובם של בני מצוה, ואפילו אם הגדילו לאחר מכן, כיון דבעת הלוואה לא היו בני מצוה. ויש הסובר שלפי ששמיטה היא אפקעתא

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

יתנהג באופן זה של שמוט, ואם תובע החוב, אף שאין חוב והרי הוא גזול בעלמא, מ"מ מבטל עשה של שמיטת כספים בכך שאינו מתנהג באופן של שמוט.

וע"ש עוד בהמשך דבריו אם עוברים בלאו דלא יגוש בלא גבייה. **הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א בספרו שמיטת כספים כהלכתה** פרק א' אות ג' כתב, כל התובע את חובו לאחר שעברה עליו שנת השמיטה והגיע זמן פרעונו לפני סוף השנה, עובר על עשה ועל לא תעשה, ויש אומרים דאפילו אם לא שילם לו הלוה, ג"כ עובר על לא זה.

ובסוף הספר בעמוד קנב' האריך בסימן ג' בחבורה בענין לאו דלא יגוש, די ש לברר היטב אם הלאו דלא יגוש נאמר על מעשה התביעה בפה בלבד, ובמה עבר ותבע את חובו מן הלוה נגמרה עבירת הלאו, או דילמא מצינו למימר דעיקר דין האיסור הוא שלא להביא את החוב לידי גביה, ורק אם ע"י תביעתו ונגישתו בא החוב לכלל פרעון אז עבר על הלאו, אבל אם בפועל לא בא החוב לידי גוביינא מצינו למימר הוברר הדבר למפרע שבאמת לא נעשתה עבירה, משא"כ אי נימא דהאיסור נגמר בעת התביעה בפה, א"כ אין כל נפקותא בין אם לבסוף נפרע החוב או לא, דבכל גווני כבר איתעבד איסורא.

ורצה להוכיח מדברי החינוך מצוה תעו' דדעתו היא דאכן עיקר האיסור הוא בגוף התביעה אפילו מבלי שיבוא החוב לידי גוביינא. דהנה מבואר שם בדברי החינוך דמשום הכי אין לוקין על לאו דלא יגוש משום דהוא לאו שאין בו מעשה, וחזינו להדיא מזה דאין מעשה הגביה חלק מלאו דלא יגוש ועיקרו של האיסור הוא אך ורק בתביעתו את החוב מן הלוה, וע"ש עוד.

עוד הוסיף, שנראה פשוט דלאחר השנה השביעית בודאי מיתסר על המלוה לקבל את החוב, דנהי דאיסורא דלא יגוש כבר נגמר בתביעתו, מ"מ אכתיר רמי עליה חובת מצות עשה דשמוט, ואזהרה זו אוסרת על המלוה את גביית החוב בפועל וצריך לומר המלוה ללוה משמט אני ורק לאחר כן אם יאמר אעפ"כ יהא רשאי ליטול ממנו המעות.

וע"ש עוד מה שהאריך בזה שיש סוברים שאין מלקות על הלאו דלא יגוש משום דניתן להשבון, דאפשר לתקן האיסור, וע"ש בכל הסימן. עוד כתב בעמוד קנז' סימן ד' בגדר מצות עשה דשמוט, דהנה בחינוך מצוה תעז' וכן בסמ"ג מצות ל"ת מבואר דכל התובע חוב שעברה עליו שביעית עובר על לא תעשה דלא יגוש ועל עשה דשמוט, ומבואר לכאורה דלדעתם האי עשה דשמוט איכא בכל גווני דקעבר על הלאו, ולכן אמרינן דכשתובע המלוה את החוב קעבר אתרווייהו, הן על הלאו והן על העשה. ולפי"ז צריך לומר דכוונת העשה היא לומר שיניח את החוב מלתבעו אלא יעזבנו ביד הלוה כדמעיקרא, ונמצא דאזהרת העשה מתקיימת בשב ואל תעשה. אלא דמלבד זה איכא נמי חובה מחודשת מכח העשה,

מלוה שתובע חוב שנשמט אחרי שביעית, שעובר על לאו דלא יגוש אם עובר גם על העשה דשמוט.⁶ כתב הרמב"ם "והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא תעשה שנ' לא יגוש את רעהו ואת אחיו".

מלשון הרמב"ם נראה דעובר רק על הלאו דלא יגוש ולא הזכיר שעובר על העשה. וצ"ע מדוע לא הזכיר שעובר בעשה.

בדרך אמונה ס"ק ד' כתב "והתובע חוב אפילו אם השני לא ישלם לו עובר על הלאו". ולא הזכיר מה עם העשה דשמוט.

בתורת הלוי על שביעית עמוד רמד' מביא בשם הגר"ש **ואזנר זצוק"ל**, התובע את חובו עובר על לאו דלא יגוש אף אם לא נתן לו הלוה את החוב, אך על מצות עשה דשמוט אינו עובר אלא א"כ קיבל את ההלוואה. והוכיח כן מדברי החינוך שאין לוקין על לאו דלא יגוש משום דהוא לאו שאין בו מעשה, והיינו משום דעיקר הלאו בנגישה, אבל אי נימא דעובר רק כשלוקח ממנו המעות בפועל, א"כ יש בה מעשה, וכ"כ בשו"ת בנין שלמה חו"מ סימן א', ועיין בשו"ת התעוררות תשובה חו"מ סימן יב.

לפי דבריו מובן מדוע הרמב"ם לא הזכיר כאן שעובר על העשה, כי כאן מדברים על הנגישה בלא לקבל את הכסף, ובכה"ג עובר רק על הלאו.

באהלי שביעית גליון 43 עמוד ז' הביאו מהגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א שהביא בתחילה את דברי הרמב"ם בהלכה א' מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנאמר שמוט כל בעל משה ידו והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא תעשה שנאמר לא יגוש את רעהו. ואח"כ הביא את דברי הרמב"ם בהלכה ד' אין שביעית משמטת אלא בסופה וכו' לפיכך המלוה את חבירו בשביעית עצמה גובה חובו כל השנה וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית אבד החוב. הרי מבואר דשיטת הרמב"ם דבמה שאמרה תורה שמוט כל בעל משה ידו הפירוש הוא דהחוב פוקע מאליו, ואין ההשמטה תלויה באמירת המלוה משמט אני, ומעתה יש לעיין אם שייך לבטל מצות שמיטת כספים, והיינו דלכאורה כיון שהחוב פוקע מאליו, א"כ גם אם אח"כ המלוה יתבע את חובו אינו מבטל בכך את מצות שמיטת כספים, דהרי החוב כבר פקע וכעת הרי הוא גזול בעלמא.

וכתב דאפשר שזוהי כוונת הרמב"ם שכתב מצות עשה להשמיט וכו' והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא תעשה וכו' ולא כתב שעובר בעשה ולא תעשה, או שעובר גם בלא תעשה, ויתכן דהיינו משום דלא שייך לבטל עשה זה של מצות שמיטת כספים, דהעשה חל מאליו.

אולם הביא שבחינוך סוף מצוה תעז' איתא דהתובע חוב שעברה עליו שביעית עובר בעשה ולא תעשה, מבואר דסבירא ליה דשייך לבטל מצות עשה של שמיטת כספים, וצריך לומר דבמה שאמרה תורה שמוט וגו' כלול בזה גם שהחוב פוקע מאליו, וגם שהמלוה

⁶ בענין גביית חוב לחוזרים בתשובה שנעשה דלא כדון, עיין בהלכה כח מה שכתבנו בזה.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

כששליח תובע החוב שלא כדון על מה עוברים.
הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א שם בהמשך דבריו אות ה' כתב, אם אין המלוה בעצמו תובע את החוב אלא אחד מבני ביתו או מעבדיו או מפקידיו וכדומה, אף שבאופן כזה אין המלוה עובר על הלאו, אבל בודאי יש בכך משום ביטול מצות עשה דשמוט. וביאר בהערה דאין שליח לדבר עבירה, ולכן אין עובר על הלאו. ובהערה דן באופן שהשליח שוגג ואינו יודע מהאיסור נחלקו הפוסקים אם עובר המשלח.

הטעם שאין מלקות על לאו דלא יגוש.

בדרך אמונה ס"ק ד' כתב ואין לוקין על לאו זה אפילו נטל לפי שניתן להישבון. ובציון ההלכה ס"ק ח' ציין שכן כתב בספרי דבי רב פרשת ראה.

עוד הביא בציון ההלכה בשם החינוך מצוה תעה' שכתב לפי שאין בו מעשה.⁷

הגאון ר' שמואל אליעזר שטרן שליט"א בספרו שם באות יא' כתב אין לוקין על לאו דלא יגוש, או משום דהוא לאו שאין בו מעשה או מפני שניתן להישבון ויש מי שאומר משום שהוא ניתק לעשה, וע"ש במקורות. ועיין שם גם בתחילת הספר עמוד ה' שכתב לבאר בדעת החינוך מדוע זה נחשב לאו שאין בו מעשה.

ברכה על מצות שמיטת כספים.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק ד' אות יג' כתב, אין מברכים על מצות השמטת כספים, לפי שיכול למחול על החוב ולהפקיע בכך את העשה של השמטת החוב, או לפי שהיא מצוה שאין בה מעשה, ויש שכתב משום שהיא מצווה שתלויה באחרים, ויש שדן אם הטעם הוא משום שיש בה גם לאו, וע"ש בהערות.

בדרך אמונה בביאור ההלכה בסוף דבריו הביא את תשובות הרשב"א שאין מברכין על שמיטת כספים משום שאין ע"ז מעשה, ומזה הוכיח דלא כהיראים, דלפי היראים הרי יש מצוה לומר משמט אני וזה נחשב למעשה ומדוע שלא יברכו.

באהלי שביעית גיליון 40 עמוד א' הביאו שנשאל רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, שהביא בביאור ההלכה לבאר אמאי אין מברכים על שמיטת כספים, ע"פ תשובת הרשב"א דאין מברכים על מצוה זו שאין בו מעשה, דלכאורה לפי מה שצייד רבינו בהלכה כח' בביאור ההלכה בד"ה משמיט בדעת המרדכי דאף דס"ל שהשביעית משמטת מאליה דאפקעתא דמלכא הוא, מ"מ נראה מדבריו דמצוה לומר משמט אני, א"כ קשה לדבריו אמאי לא מברך והא אית בה דיבור, ואיכא למ"ד סנהדרין ס"ה א' דעקימת שפתיו הוי מעשה, והשיב, גם אם לא אמר מהני. וביארו שם הערה דאף דמצוה לומר משמט אני, מ"מ אין האמירה מעכבת

דבשעה שבא הלוה ורוצה לפרוע את החוב צריך המלוה בקום ועשה למנוע את הפרון ולומר משמט אני.

אלא הביא שמדברי הרמב"ם נראה דאיהו פליג בהא מילתא, דהנה לשונו בפרק ט' הלכה א' "מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית שנאמר שמוט כל בעל משה ידו, והתובע חוב שעברה עליו שביעית עבר על לא תעשה שנאמר לא יגוש את רעהו". ועיין בלשונו של הרמב"ם בספר המצות מ"ע קמא', ול"ת רל. ומבואר מלשונו דבמה שהמלוה תובע את החוב אינו עובר אלא על לאו בלבד ולא על העשה, ומעתה עלינו לברר מהו גדר המצוה דשמוט לדעתו ואימת עוברים עליו.

ולכן כתב שנראה דטעמו של הרמב"ם הוא, משום דאיהו סבירא ליה דחובת מצו השמטה דרמי על המלוה היינו דוקא בשעה שבא הלוה לפרוע אז חיילא עליה חובת המצוה המחייבתו לומר בפיו את אמירת ההשמטה "משמט אני", אבל בתביעת החוב גרידא ללא גבייתו אינו עובר על מצוה זו, ודוקא על הלאו דלא יגוש הוא דקעבר בנגישת החוב ובתביעתו משום דזהו עיקר הלאו אזהרה על התביעה משא"כ מצות ההשמטה לא נאמרה על התביעה והנגישה, אלא על גביית החוב בפועל. ומשו"ה לא הזכיר הרמב"ם בדבריו דבתביעה עובר גם על העשה, דבכה"ג אינו עובר באמת אלא על הלאו בלבד, וכן כתב בסדר השמיטה והפרוזבול להגר"י הלוי הלכה א'.

וע"ש מה שהקשה ע"ז, ובהמשך דבריו הוסיף, דאף ברמב"ם ליכא למימר כן, דאין הדברים מתיישבים בלשון הרמב"ם, דהנה הרמב"ם התחיל "מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית", ומיד לבתר כן כתב "והתובע חוב שעברה עליו שביעית עובר על לא תעשה", משמע להדיא דזמנה של מצות ההשמטה אינה אלא לאחר השנה השביעית, אלא דוקא בתוך השנה השביעית גופא, ואי נימא כדברינו היה צריך הרמב"ם לכתוב דאף חובת מצות ההשמטה היא לאחר שעברה השביעית על החוב.

ולכן מפרש בדעת הרמב"ם דבאמת לדעתו חובת מצות ההשמטה היא בקום ועשה להשמיט בפועל את החוב ע"י שיאמר בפיו סוף השנה השביעית שהוא מבטל ומוחל את החוב, דרחמנא רמיא אקרקפתא דגברא למיעבד את הפקעת החוב בעצמו, אלא שאם עברה השנה ולא השמיטה המלוה אז היא נשמטת אליה, מכח אפקעתא דמלכא, והא מילתא מצינו לפרושי רק אי נימא דדין המצוה היא בקום ועשה, אבל אי נימא דחובת המצוה מתקיימת בשב ואל תעשה, א"כ אין כל טעם לומר שתהא המצוה קיימת רק בשנה השביעית בלבד, דפשיטא דלאחר ההשמטה רמי עליה להניח את החובות מושמטים אלא על כרחך כהנ"ל, וכן נקטו בפשטות בדעת הרמב"ם בספר משנה כסף עמוד י' וכן בספר משנת יוסף פ"י סי' א' סק"ה, וע"ש מה שהאריך עוד לפי"ז בדעת הרמב"ם.

⁷ לתשלומין, וע"ש בהרחבת הדברים ומה שהעיר בדברי הדרך אמונה כאן.

⁷ באהלי שביעית גיליון 43 עמוד ט' הביאו אריכות מהגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א אם עובר בלא יגוש בתביעה לחוד ואם חשיב ניתן

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אלול תשפ"ב
גליון 79

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

תחילת העשיה כשלא בירך מתחילה, וצ"ע הא ליכא מעשה כשמברך, והשיב, מה שלובש נחשב מעשה, וע"ש בהערה.

והנה יש לעיין לפי דברי החינוך שאין לוקין על לאו זה דלא יגוש שהיו לאו שאין בו מעשה, האם זה דוקא באופן שלא אמר משמט אני, ולכן נחשב שאין בו מעשה, שעצם תביעת החוב היא אין בו מעשה, או שאיירי אפילו באומר משמט אני שעדיין אין בו מעשה כי לא לקח המעות אליו. ואם נימא שכל שלא לקח המעות אין נחשב למעשה כי אם דיבור בעלמא, שוב לא יקשה אמאי אין מברכים על שמיטת כספים, כי אין כאן שום מעשה כי אם דיבור בעלמא.

בשיח התורה ח"ג עמוד סא, מביא ששאל **לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל** לדעת היראים דיש מצוה לשמט כספים בשביעית האם יש ע"ז ברכה, והשיב, לא (שמא ירצה להחזיר או עשה פרוזבול).⁹

תובע חוב פחות משוה פרוטה.

בשיח אמונה הערה 21 הביאו לענין התובע חוב שהוא פחות משוה פרוטה אם עובר בלאו, דכתב **רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל** בקיצור דיני שביעית תשובה רפב' שאינו נחשב ממון ואין בו איסור לא יגוש. ובמועדי הגר"ח ח"ב סימן תתכד' ציין רבינו זצוק"ל למה שכתב בביאור ההלכה בהלכות מתנות עניים פ"ז ה"א ד"ה מ"ע, לדון אם פחות משוה פרוטה נחשב ממון לענין קיום מצות צדקה. **באהלי שביעית** גיליון 42 עמוד ח' הובא הנידון שיש להסתפק אם יש איסור לא יגוש בפחות משוה פרוטה, ולכאורה איסור חצי שיעור ודאי יש בזה אמנם כ"ז בהלואה שיש בה שוה פרוטה והוא נוגש פחו משוה פרוטה, אבל הלואה פחות משוה פרוטה י"ל דלא חזי לאיצטרופי ולא יהא בזה גם איסור חצי שיעור. ואפשר דתלוי בנידון האחרונים באוכל פחות מכזית בסוף יום אחרון דפסח דליכא שהות לאכול כזית, ויש מי שרצה לומר דמ"מ חזי לאיצטרופי עם שמיטה הבאה.

והביאו תשובת מרן הגאון ר' דוב לנדו שליט"א שכתב, בעיקר הנידון יעויין פירוש המשניות להרמב"ם מעשר שני פ"ד שכתב "הכלל אצלנו שכל פחות משוה פרוטה אינו חשוב כלום בכל

ומתקיימת המצוה במה שאינו תובע, דאין ההשמיטה תלויה באמירתו.

עוד הביאו שנשאל, דרבינו בביאור ההלכה מוכיח מהרשב"א דלא כהיראים, מהא דאין מברכים על שמיטת כספים לפי שאין בו מעשה, דלפי היראים הרי איכא מעשה שצריך לומר משמט אני ולמה אין מברכים. ולכאורה י"ל דאף לדעת היראים דאין החוב נשמט מאליו, מ"מ סגי שיחשוב בלבו שמשמט חובותיו, וכשבא חבירו לפורעו סגי שיאמר כבר נשמט חובך. וא"כ אף לדעת היראים הוי מצוה שאין בו מעשה. והשיב, כמדומה שאינו נכון והמצוה מקיים כשאומר משמט אני.

עוד הביאו שנשאל, במה שהקשה מרן לדעת היראים מאי טעמא אין מברכין על מצות השמטת כספים, הא יש בה מעשה שצריך שיאמר משמט אני, לכאורה לפי מה שכתב הרמב"ם בפרק יא' מהלכות ברכות הלכה ב' דדוקא על מצות עשה שבין אדם למקום מברכין, יש לומר דשאני שמיטת כספים דהוי כמצות עשה לחבירו ומשו"ה אין מברך, והשיב, מצוה זו היא בין אדם למקום.

עוד נשאל, במה שהשיב מרן דמצות השמטת כספים ליראים הוי מצוה שבין אדם למקום, לכאורה צ"ע דא"כ מאי טעמא אמרינן גיטין לז' ב' דנאמן אדם לומר פרוזבול היה לי ואבד, חזקה לא שביק התיירא ואכיל איסורא, תיפו"ל דעד אחד נאמן באיסורים. והשיב, כיון שנוגע לו.

עוד הביאו בהערה 5 שנשאל, אם לדעת היראים סגי שחשוב כן בלבו או דלא מהני רק כשאומר כן בפיו, והשיב, רק כשאמר.⁸ **במועדי הגר"ח ח"ב עמוד שצז,** מביא ששאל **לרבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל** שבדרך אמונה פ"ט משמיטה ה"א בביאור ההלכה הקשה לשיטת היראים שצריך לומר משמט אני, מאי טעמא ליכא ברכה על שמיטת כספים, ולכאורה י"ל עפמש"כ הרמב"ם פ"א מברכות שברכה נתקנה במצוה למקום, ולאפוקי מצוה לחבירו, א"כ הוא הדין שמיטת כספים, והשיב, שמיטת כספים היא בן אדם למקום. וע"ש בהערה.

עוד מביא בעמוד שצח' ששאל, צ"ע מכו"ש הרשב"א ח"א סימן יח' דליכא ברכה על שמיטת כספים דליכא מעשה, ממש"כ הרמב"ם פ"א מברכות ה"ה שבמצוה נמשכת כתפילין מברך אחר

⁸ ע"ש עוד שאלות שנשאל רבינו בעצם דעת הרשב"א ואין זה שייך לכאן.

⁹ באהלי שביעית גיליון 41 עמוד טז' הביאו בשם הרב אברהם הרשטיין נ"י מכולל פונביז' שרצה לומר טעם נוסף שאין מברכים על שמיטת כספים, דזה חל ברגע האחרון של השנה וממילא אין ידוע מתי לברך שכל בין השמשות זהו ספק מתי הרגע האחרון, ואינו יודע באיזה שעה חל השמיטה שיברך על זה.

ואם נאמר דבשעה שמקבל תוספת יו"ט של ראש השנה של שמינית מסתיימת בתורת ודאי שנת השמיטה כלפיו ואז חלה שמיטת כספים א"כ יש שעה ברורה לברך אמנם מסברא נראה דתוספת ראש השנה לא שייכת כלפי דיני המועד אבל כלפי מציאות התחלפות התאריכים

ביחס לדינים שאינם שייכים למועד של ראש השנה אין משמעות לתוספת. וביותר דהאחרונים חלקו על הט"ז וס"ל דאדם שקיבל תוספת לשמיני עצרת עדיין חייב בשיבה בסוכה ואין התוספת עוקרת את חיובי הזמן הקודם ולכן יחשב שעדיין לא נסתיימה כלפיו השמיטה וכן יתכן שדנים ביחס לעולם ולא ביחס לכל יחיד.

ואם הנידון שיברך כשאומר משמט אני שיש מצוה לומר לפי המרדכי שמא ע"י אמירתו הוא נותן כח לשמיטה לשמט שאדם קובע שמתרצה שהשמיטה תשמט ואין המצוה בעצם האמירה אלא לחזק את כח השמיטה ואין קיום המצוה בזה שאומר אלא בזה שחל שמיטה מחוזקת ואין האמירה קיום רצון ה' אלא העיקר שהשמיטה קיבלה כח לשמט ואין התכלית האמירה.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה א.

את הנכרית גוש. אבל דעת הרבה ראשונים שאין זה מצוה אלא לאו הבא מכלל עשה שאם תובע לישראל עובר גם בעשה זו. בציון ההלכה ס"ק טו' כתב שמדברי הרמב"ן בספר המצוות שורש ו' נראה בדעת רבינו דדוקא בחוב שעברה עליו שמיטה יש מצוה לנגוש את הגוי, אבל מדברי רבינו שלא הביאו בהלכות שמיטה רק בהלכות מלוה שם נראה שעל כל לחוב יש מצוה לנגוש את הגוי, וע"ש.

המיעוט שממעטים בכפילות הפסוק "את רעהו ואת אחיו", ומה צריך פסוק למעט גוי, תיפוק משום לא תחנם.

הרמב"ם כתב שנאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו.¹⁰ **בדרך אמונה** ס"ק ז' מביא שבספרי אמרו רעהו פרט לאחרים (דהיינו גוי) ואת אחיו פרט לגר תושב. ואע"ג דבהדיא כתיב את הנכרי תגוש נכפל לעבור עליו בכמה עשין. וכתב בציון ההלכה ס"ק ז' שזהו לדעת רבינו שאם אין נוגש הגוי עובר בעשה, ולדעת הרמב"ן הוא לומר דהנוגש ישראל עובר בכמה לאו הבא מכלל עשה וצ"ע.

באילת השחר על התורה בפרשת ראה (דברים טו' ב'), מביא מדכתיב רעהו ממעט בספרי אחרים ומאחיו ממעטינן גר תושב, והנצי"ב מפרש פרט לאחרים היינו הקדש ונכרי, אבל משום נכרי לחוד ממעטי מאת אחיו פרט לגר תושב וכ"ש עכו"ם אלא העיקר המיעוט למעוטי הקדש שאם הלוח את הגזבר אינו משמט עכ"ד הנצי"ב.

והעיר באילת השחר שלכאורה פשיטא שצריך לתבוע מהעכו"ם דאל"כ הוא עובר בלא תחנם. ולא תירץ.

והנה לעיל הבאנו בס"ד את דברי הדרך אמונה בביאור ההלכה בד"ה מצות עשה וכו' בתוך דבריו שמאריך לבאר מדוע שביעית משמטת אצל נשים וקטנים שאינם חייבים במצוה זו, שכתב לבאר אליבא דהראשונים שזה אפקעתא דמלכא שחל על כל החובות של השנה הזו ואין נפק"מ אם המלוה בר חיובא בהמצוה או לא, והוסיף בסוגרים "ורק בגוי וגר תושב יש מיעוט בספרי ומשמע דבלא מיעוט הוא אמינא דגם זה נשמט) דהמצוה הוא על השנה ולא על הגברא אע"ג שיש גם מצוה על הגברא שיאמר משמט אני, אבל אין ההשמטה תלוי בזה כפי שהארכנו בדבריו לעיל.

לפי"ז יתכן שלא יקשה מה שהעיר באילת השחר שזה פשיטא שצריך לתבוע מהנכרי חובותיו דאל"כ הוי לא תחנם, דיתכן דלא תחנם שייך רק באופן שהאדם נותן כסף ומתנה לגוי, שהגוי מכיר לו טובה על כך, אבל כאן בשביעית שזה אפקעתא דמלכא שמונעת מהגברא לתבוע החוב, שהשנה מפקיעה את כל החובות של שנה זו ולא תלוי באדם, וכמו שמפקיעה החובות מהנשים וקטנים, כך

התורה, לא לענין גזל ולא לענין נהנה מן ההקדש ולא לשום ענין. ומשמע דכל עניני ממון הוא רק בשוה פרוטה.

ומה שכתב דלא חזי לאיצטרופי, הנה לדעת הרא"ש דכל השנה עובר בלא יגוש הרי הוא חזי לאיצטרופי עם הלואה נוספת, אבל יש לעיין אי ב' הלואות מצטרפות לזה, וכו'. ומה שכתב דחזי לאיצטרופי עם שמיטה הבאה, צ"ע אם ב' שמיטות מצטרפות, ונפק"מ גם לעבודת קרקע אם ב' שמיטות מצטרפות, וכו'.

עוד הביאו שם בשם הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א שכתב להסתפק אם יש איסור לא יגוש בפחות מפרוטה, ואת"ל דהוא רק בפרוטה א"כ חוב של פחות משהו פרוטה לא ישתמט כיון דאין בו מצות שמיטה. ויש לדון לפ"ז בהלואה של פרוטה ופרע מקצת ונשתייר פחות משהו פרוטה, אם גם בזה אמרינן דכיון דלא נשתייר פרוטה אינו נשמט, או דשאני הכא דבשעת הלואה היה בו פרוטה וכבר חל בו דין שביעית, דהדין שמיטה חל בשעת ההלוואה, וכיון שחל בו דין שמיטה שוב לא פקע. ולפי"ז אף שאין בזה לאו דלא יגוש ועשה דשמוט מ"מ החוב ישתמט, וא"כ לא יוכל לגבותו משום איסור גזל.

וכיוצא בו יש לדון לאידך גיסא אם לוח חצי פרוטה וחזר ולוח חצי פרוטה, אי נימא דישתמט החוב כולו כיון דהשתא יש כאן הלואה פרוטה ושפיר מוזהר עליה בלא יגוש ובשמוט, או דלמא דדין שמיטה תלוי בשעת ההלוואה וכיון דבשעת הלואה ראשונה לא היה בו פרוטה לא חל בו דין שביעית ושוב אינו נשמט. ואי נימא הכי נדחה מה שהעירו דחזי לאיצטרופי עם שמיטה הבאה, דכיון דבשעת הלואה לא חל בו דין שביעית שוב לא יועיל בזה צירוף.

והנה בהמשך הגיליון עמוד כ' הביאו מה שכתב רבינו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (הובא כאן לעיל) על שאלה זו אם יש איסור לאו בפחות משהו פרוטה, שציון למה שכתב בדרך אמונה בביאור ההלכה בהלכות מתנות עניים לדון אם פחות משהו פרוטה נחשב ממון לענין קיום מצות צדקה.

והביאו שהשיב ע"ז הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א, שלכאורה גם אי נימא דבצדקה לא בעי' פרוטה היינו משום דאין זה מצוה ממונית אלא עניינה למלא לו את חסרונו ולספק לו צרכו, וכענין המצוה של וחי אחיך עמך שמצוה להחיותו, וא"כ אין זה מצוה של ממון אלא מצוה למלאות לו חסרונו. ועוד י"ל דגם אם היא מצוה של ממון מ"מ אין זה זכות של העניים, ולא דמי לדין שמיטה שהיא זכות של הלוח.

נגישה מהנכרי.

כתב הרמב"ם "שנאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו". **בדרך אמונה** ס"ק ו' כתב, אבל גוי אפילו גר תושב שחייב לישראל אין שמיטה משמטתו, ודעת רבינו שמצוה לנגוש את הגוי שנאמר

¹⁰ ברמב"ם פרנקל מובא רק "את רעהו" ולא הביאו "ואת אחיו", אבל בדרך אמונה ובעוד הביאו את לשון הרמב"ם שכתב את שניהם.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
 בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
 נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
 רחל לאה בת יהודית חנה
 ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
 הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
 רמב"ם פרק ט' הלכה א.

מפקיעה מהגוי, ובכה"ג אין איסור לא תחנם, כי לא הגברא נותן
 לו המעות, ולכן שפיר צריך פסוק למעט שמגוי אפשר לתבוע
 החובות שלו בשמיטה.

ומסתבר לומר, שהפסוק שמתיר לנגוש מהנכרי את חובותיו אחרי
 שביעית, אין הכוונה שאין הכא נמי התורה הפקיעה את החובות
 גם של הגוי, שהתורה מפקיעה את כל החובות באופן כללי לכולם,
 נשים וקטנים וגוים, רק שאמרה שעכ"ז תתבע מהגוי כאילו יש חוב,
 אלא התורה שאמרה שאני מפקיעה את החובות, גם אמרה ממי
 לא מפקיעה החובות, ואצל הגוי נשאר חיוב פרעון ממש ולא סתם
 גבייה כאילו יש חוב.

בשיח התורה ח"א עמוד שנג', מביא ששאל לרבינו הגר"ח
קניבסקי זצוק"ל שבדרך אמונה בביאור ההלכה רפ"ט משביעית
 הקשה על היראים הנ"ל מדמצרכין קרא למעט גוי ואי הוי מצוה
 לשמט אין זה שייך בעכו"ם. לכאורה י"ל דהספרי קאי בשהלוה גוי
 דאין מצוה לשמט ולא לנגשו, ולא כשהמלוה גוי. וגם דנפק"מ
 לכשיתגייר המלוה דאם לא עשה פרוזבול בגיותו לא יוכל לתבוע
 החוב בגירותו. השיב, אם הו"א דגם בלוה גוי נשמט לכאורה ה"ה
 מלוה גוי.